

ارتباطات سیاسی کانترهژمونیک:

بازنمایی خود و دیگری در گفتمان شبکه خبری پرس تی وی^۱

محمدقلی میناوند* ، سیمین مشکواتی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۴/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۷/۹

چکیده

در این پژوهش سعی بر این است تا چگونگی تقابل هژمونی رسانه‌های غربی و عمل کانترهژمونیک رسانه خبری پرس تی وی با طرح پرسش‌هایی چون «چرا سخن می‌گویند؟»، «چه کسانی سخن می‌گویند؟»، «از چه سخن می‌گویند؟» و «چگونه سخن می‌گویند؟» بررسی شود. داده‌ها از نوع کیفی و روش مطالعه تحلیل گفتمان انتقادی و چارچوب مفهومی متشکل از نظریه‌های هژمونی گرامشی، بازنمایی استوارت هال و گفتمان لاکلا و موفه است. یافته‌ها نشان می‌دهد آنچه در رسانه‌های خبری غربی از «اسلام و شریک» به مثابه «دیگری فرودست» بازنمایی شده در شبکه خبری پرس تی وی با استفاده از تکنیک «بازنمایی معکوس» به اشکال مختلف نفی و طرد می‌شود. شبکه خبری پرس تی وی در شرایط تاریخی خاص با بهره‌مندی از دو دسته روشنفکران سنتی و ارگانیک، با تمرکز بر صداها به حاشیه رانده شده و با استفاده از سیستم واژگانی ویژه در مقابل هژمونی رسانه‌های غربی به طرح موضوعات و نگرش‌های پسااستعماری می‌پردازد که با هدف گفتمان کانترهژمونیک این شبکه همخوانی دارد.

واژه‌های کلیدی: بازنمایی، پرس تی وی، خبر، گفتمان، هژمونی، کانترهژمونی

۱- عنوان مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم سیمین مشکواتی با عنوان «کانترهژمونی در فضای بین‌المللی رسانه با بررسی موردی شبکه خبری پرس تی وی» به راهنمایی جناب آقای دکتر میناوند و مشاوره جناب آقای دکتر ساروخانی است.

* استادیار دانشکده ارتباطات دانشگاه صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، (نویسنده مسئول).

minavandm@gmail.com

** کارشناس ارشد ارتباطات (گرایش ژورنالیسم)؛ دانشگاه صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.

sinin.mm@gmail.com

مقدمه

نقش قدرتمند صنعت خبر ایجاب می‌کند که به اهمیت سازوکارهای تولید پیام در عرصه خبر و به‌خصوص خبر بین‌الملل توجه بیشتری شود. شبکه انگلیسی‌زبان پرس تی‌وی از ۱۷ تیر ۱۳۸۶ به‌صورت عضوی از مجموعه منسجم خبر برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران (شامل شبکه‌های العالم، هیسپان تی‌وی، جام جم، سحر، الکوثر و...) با استفاده از شیوه‌های نوین رسانه‌ای و تبلیغاتی به تولید و توزیع گسترده متون رسانه‌ای در قالب خبر، گزارش، مستند و... پرداخته است. ظهور این رسانه خبری بین‌المللی فرصتی است برای بازی در عرصه جهانی، بنابراین مطالعه مفهوم کانترهژمونی در عملکرد شبکه‌ای خبری که بر مبنای هدف مقابله با هژمونی رسانه‌ای غرب شکل گرفته است، اهمیت بررسی این رسانه خبری بین‌المللی را آشکار می‌سازد. این پژوهش قصد دارد ویژگی‌ها و عملکردهای کانترهژمونیک شبکه خبری پرس تی‌وی در برابر رسانه‌های هژمون غربی را با مطالعه موردی شبکه خبری پرس تی‌وی مورد کاوش قرار دهد.

کانترهژمونی اصطلاحی برگرفته از واژه هژمونی است که در نظریات گرامشی ارائه شد. وی کانترهژمونی را به مفهوم ایدئولوژی انقلابی و ذهنیت روانی - فرهنگی مطرح می‌کند که روشنفکران طبقه تحت استثمار به‌منظور سرنگونی نظام سرمایه‌داری حاکم و جانشین کردن آن با سوسیال دموکراسی تولید می‌کنند. گرامشی استدلال می‌کند که این ایدئولوژی‌ها باید دیدگاهی علیه هژمونی حاکم در نهادهای ضد سلطه طبقه حاکم ایجاد کنند و توده‌ها را برای آغاز یک انقلاب جهان‌شمول از طریق سرنگونی فرهنگی بدون استفاده از خشونت، رهبری کنند (Boggs, 1984: 164).

با توجه به ویژگی‌های نظام خبررسانی غربی و تمرکز بر ارائه بازنمایی‌های جهت‌دار، مسئله تحقیق پیش رو به‌اختصار این است که شبکه خبری پرس تی‌وی برای مقابله با هژمونی خبری رسانه‌های خبری غرب چگونه و از چه سازوکارهایی استفاده

نموده و چگونه به گفتمان کانترهژمونیک خود شکل داده است. البته این امر نیازمند درک ایدئولوژی غالب (هژمونیک) در ورای نظام خبری غربی است. بدین منظور با یک بررسی توصیفی و تحلیلی، عملکرد شبکه خبری پرس تی وی را که با هدف کانترهژمونیک تأسیس شده است از منظر ویژگی‌های گفتمان تقابلی و قالب‌های گفتاری که برای ارائه این گفتمان استفاده می‌کند بررسی می‌کنیم.

پیشینه تحقیقات

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در میان تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده در مورد اثر کانترهژمونیک شبکه خبری پرس تی وی، مطالعه خاصی صورت نگرفته است، اما پژوهش‌های بسیاری به روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان صورت پذیرفته که نتایج آن‌ها اشاره یا تأکید بر ویژگی‌های هژمونیک رسانه‌های غربی دارند. در ذیل به صورت خلاصه در چارچوب یک جدول گسترده به برخی از این تحقیقات اشاره می‌شود:

محقق	عنوان	روش	یافته‌ها
باقری طادی، شهلا	جهانی‌شدن ارتباطات و تأثیر آن بر بعد فرهنگی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۵)	اسنادی - کتابخانه‌ای	جهانی‌شدن ارتباطات هم از بعد تکنولوژیک و هم از بعد ایدئولوژیک می‌تواند به نوعی امنیت فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران را به چالش بکشد. در بعد ایدئولوژیک، تضاد بین دو فرهنگ برآمده از فرهنگ غرب و فرهنگ اسلامی مشاهده می‌شود.
گودرزی، حسن	مقایسه گفتمان خبری خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا) و سایت بی.بی.سی. فارسی در مورد اخبار هسته‌ای (۱۳۸۹)	تحلیل گفتمان	انگاره‌های ساخته شده توسط این دو سایت مبتنی بر اهداف و سیاست‌های رسانه‌ای و سیاست‌های پشتیبان این دو رسانه بوده است. انگاره ساخته شده توسط بی.بی.سی. در راستای تأثیر بر زاویه دید، عواطف و احساسات فردی مخاطبان و ایجاد نگرش منفی و قالبی در آن‌ها نسبت به ایران و فعالیت‌های هسته‌ای ایران بوده و ایرنا سعی در ساختن تصویری مثبت از مسائل هسته‌ای و فعالیت‌های هسته‌ای ایران برای مخاطب داخلی و خارجی و تشریح اقدامات خصمانه و بی‌منطق کشورهای اروپایی و آمریکا در مقابل این فعالیت‌ها داشته است.

<p>هر دو سایت در متون خود اقدامات دیپلماتیک و رفتارهای متعارف دولت انگلستان و حامیانش را به‌هنگار (نرمال) و به‌صورت «خود» و اقدامات ایران در برخورد با این ماجرا را «نامتعارف» و به‌صورت «دیگری» قطب‌بندی کرده‌اند.</p>	<p>تحلیل گفتمان</p>	<p>تحلیل گفتمان اخبار سایت‌های بی.بی.سی. فارسی و رادیو فردا در مورد بازداشت ملوانان انگلیسی در اروندرود (۱۳۸۷)</p>	<p>گل‌بخشی، حسن</p>
<p>ایدئولوژی و گفتمان شرق‌شناسی، منبع و چارچوب بازنمایی ایران در روزنامه‌های جریان اصلی غربی است.</p>	<p>تحلیل گفتمان انتقادی</p>	<p>بازنمایی ایران در چهار روزنامه، نیویورک‌تایمز، گاردین، لوموند و دی‌ولت (۱۳۸۴)</p>	<p>مهدی زاده، سیدمحمد</p>
<p>آنچه در سینمای هالیوود درباره ایران ارائه شده با سوگیری‌ها و کلیشه‌سازی‌هایی همراه است که از خلال آن‌ها به ایران به‌مثابه «دیگری فرودست» غرب نگاه شده و متفاوت از جهان غرب نشان داده می‌شود. این تولیدات سینمایی شکل جدیدی از نژادپرستی با عنوان اسلام‌هراسی را شکل می‌دهند.</p>	<p>نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان</p>	<p>بررسی بازنمایی ایران در سینمای هالیوود: نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان هفت فیلم مرتبط با ایران (۱۳۷۸)</p>	<p>سروری زرگر، محمد</p>
<p>نقاط قوت شبکه از نقاط ضعف آن و تهدیدات آن از فرصت‌هایش بیشتر است. محقق نهایتاً با مقایسه چهار راهبرد تهاجمی، رقابتی، محافظه‌کارانه و رقابتی، راهبردهای رقابتی را مناسب‌ترین راهبردها برای شبکه پرس تی‌وی تشخیص داده است.</p>	<p>روش دلفای + swat</p>	<p>تدوین راهبردهای مطلوب برای شبکه تلویزیونی پرس تی‌وی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷)</p>	<p>پاکدل، حمیدرضا</p>
<p>چارچوب خبری در کشورهای مختلف به شکل مشابه و یکنواختی از مدل غربی تبعیت کرده و تقریباً بیشترین عناوین دائمی خبری در میان تمام این کشورها عناوین سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی بوده است.</p>	<p>تحلیل محتوا</p>	<p>چه چیزی خبر را می‌سازد؟ مقایسه اخبار سراسری تلویزیونی در هشت کشور جهان (۱۳۸۲)</p>	<p>استرابهار، ژوزف و دیگران</p>
<p>۱- رابطه معناداری بین نوع پوشش خبری (مثبت/ منفی/ خنثی) و نوع روزنامه (ملی/ محلی) وجود دارد به‌طوری‌که روزنامه‌های ملی نسبت به روزنامه‌های محلی تصویر مثبت‌تری از مسلمانان ارائه داده‌اند. ۲- کلیشه‌های ساخته شده از مسلمانان در رسانه‌های نوشتاری آمریکا با آنچه مسلمانان از خود درک می‌کنند متفاوت است. ۳- بخش اعظمی از مسلمانان مراکز اسلامی آمریکا از تصویر ارائه شده از مسلمانان در مطبوعات آمریکا ناراضی هستند.</p>	<p>پیمایش + تحلیل محتوا</p>	<p>تصویر مسلمانان در روزنامه‌های برگزیده آمریکا و مقایسه آن با تصویر مراکز اسلامی از مسلمانان (۲۰۰۱)</p>	<p>فال، محمد</p>

در مجموع گرچه یافته‌های ارزشمند و قابل‌اعتنایی در زمینه شیوه‌ها و ابعاد بازنمایی خود و دیگری در رسانه‌ها در تحقیقات پیشین مشاهده می‌شود و بررسی و مطالعه این تحقیقات کمک شایانی به مقایسه و تحلیل می‌کند، اما دو نکته این پژوهش را از آن‌ها متمایز می‌سازد، نخست این‌که بیشتر این پژوهش‌ها به موضوع بازنمایی رسانه‌های غرب از شرق تعلق و تمرکز دارند، درحالی‌که در این مقاله بازنمایی «شرق از غرب» و «شرق از شرق» کانون توجه است. دیگر آنکه نگاه به این مقوله از منظر رویکرد نظری هژمونی تصویر و درک متفاوتی از عملکرد رسانه در اختیار مخاطب قرار می‌دهد که به‌نوبه خود می‌تواند بدیع و آموزنده باشد.

مبانی نظری

هژمونی و کانترهژمونی

رسانه‌ها به‌عنوان ابزار انتقال فرهنگ نقش مهمی در القای ایدئولوژی و سیطره بر افکار عمومی دارند و در این میان مسئله هژمونی (سلطه) فرهنگی و در تقابل با آن، مسئله کانترهژمونی (ضد سلطه) مطرح شده است. مفاهیمی چون جامعه مدنی، جامعه سیاسی، هژمونی و موافقت خود بخودی و نیز نقش فرهنگ، ایدئولوژی و روشنفکری مفاهیمی هستند که در نظریات «آنتونیو گرامشی» از مهم‌ترین متفکران انتقادی قرن گذشته مطرح شده‌اند. وینسنت کانون توجه بحث‌های گرامشی را نظم اجتماعی و تسلط مستمر گروه‌های قدرتمند در جامعه می‌داند که آن را فقط می‌توان از طریق ایدئولوژی حاکم تبیین کرد. در این راستا، او تمایزی میان سلطه و زورگویی قائل شده است (۱۳۷۶: ۲۴۲-۲۵۰). در واقع گرامشی قدرت را آمیزه‌ای از عناصر ایدئولوژیک و بینا ذهنی می‌داند (Fontana, 1993: 3).

کانترهژمونی در مقابل هژمونی قرار دارد ولی لزوماً در ضدیت با آن نیست. پیشوند «کانتر» در جلوی هر واژه به معنی تقابل، رودرروی، معامله به‌مثل کردن و

جواب دادن است. این پیشوند با «آتی» به معنای ضدیت، تفاوت دارد. هژمونی گرامشی به حاکمیت با رضایت اخلاقی و رهبری نخبگان برمی‌گردد. گرامشی کانتر هژمونی را به مفهوم ایدئولوژی انقلابی و روانی - فرهنگی مطرح می‌کند که روشنفکران طبقه تحت استثمار به‌منظور سرنگونی نظام سرمایه‌داری حاکم و جانشین کردن آن با سوسیالیسم دموکرات تولید می‌کنند. از سوی دیگر، در کنار گرامشی، نئوگرامشی‌ها قرار دارند که مفهوم کانترهژمونی را مطرح می‌سازند. کانترهژمونیک‌ها برای خودشان مقدار معینی از قدرت قائل هستند. از این رو، کانترهژمونی خود ازاری برای کنترل دولت یا هژمونی غالب است. گرامشی در این باره ذکر کرده است که تنها راه به دست آوردن کنترل واقعی کانترهژمونیک این است که علایق سایر گروه‌ها و نیروهای اجتماعی را به حساب آورده، راه‌هایی پیدا کنیم تا آنها را با علایقشان درآمیזیم و نهایتاً یک کانترهژمونی قوی‌تر ایجاد کنیم (Carter & Molisa: 24, website).

این پژوهش درصدد اثبات یا رد کانترهژمونیک بودن شبکه خبری پرس تی‌وی نیست، چرا که این شبکه خبری اساساً با هدف کانترهژمونیک بودن تأسیس شده است. شعار این شبکه «خبر از نگاه جدید» برای شکستن سلطه رسانه‌های گروهی غربی است و اعلام کرده که تحلیل دقیقی از رویدادها را ارائه خواهد کرد، با این هدف که سوی دیگر داستان را به نمایش بگذارد. پرس تی‌وی چرایی خود از سخن گفتن را به شرح زیر اعلام کرده است:

۱- شکستن انحصار قوی رسانه‌های غربی، ۲- به وجود آوردن پلی میان فرهنگ‌های مختلف، ۳- تأکید بر نمایش تفاوت‌ها و مشترکات سیاسی و فرهنگی با توجه به شرایط انسانی (پرس تی‌وی. سایت)

این پژوهش با پذیرفتن پیش‌فرض عملکرد کانترهژمونیک این شبکه آغاز شده و به توصیف و تحلیل چگونگی عملکرد پرس تی‌وی در نیل به هدف مذکور می‌پردازد. آژانس‌های خبری غرب با ایجاد فهم و تعبیری خاص از انسان بر مبنای ایدئولوژی‌های

فکری خود در جهت شکل دادن به افکار عمومی کشورها تلاش می‌کنند. متون رسانه‌ای در خلأ تولید نمی‌شوند و سازندگان آن‌ها با ساخت چنین متونی درصدد دستیابی به اهداف فرا متنی هستند. مک کوایل در تعریف نظریه انتقادی برخی ویژگی‌های کانترهژمونی را برمی‌شمرد: «توجه به تقسیم و اعمال نابرابر قدرت در جامعه و برگزیدن زاویه دید طبقات استثمار شده به جای اداره‌کنندگان رسانه‌ها یا جامعه به‌طور کلی شناخت زاویه دید طبقات استثمار شده (مک کوایل، ۱۳۸۵: ۱۵۳) این مفهوم در گفتمان خبری و در محیط بین‌المللی رسانه امکان‌پذیر است. شبکه خبری پرس تی‌وی فرصتی برای این صداها ایجاد کرده است که حرف خود را بزنند و با استفاده از فرایند غیرسازی، جای «ما» و «آن‌ها» را عوض کرده است.

چارچوب مفهومی

در این پژوهش سعی شده است به تبعیت از نگاه والتر بنیامین^۱ در ساخت منظومه‌های معنایی روشی برای ارائه چارچوب مفهومی ارائه گردد. سروری زرگر (۱۳۷۸) به نقل از «مارتین جی» در تعریفی مختصر روش پیچیده بنیامینی منظومه سازی را این‌گونه تعریف می‌کند: «منظومه، خوشه‌ای از عناصر متغیر است که کنار هم چیده می‌شوند ولی درهم تنیده نمی‌شوند و نمی‌توان آن‌ها را به مخرج مشترک و یا هسته و یا یک اصل مولد نخستین فروکاست». بر این اساس، در این تحقیق سعی می‌شود سه سنت فکری موردبررسی قرار گیرد. این سه سنت عبارت‌اند از: مطالعات انتقادی، مطالعات فرهنگی و رویکرد پسا استعماری. در رویکرد مطالعات انتقادی، نظریه گرامشی و پیروان آن موردنظر است بدین لحاظ که بفهمیم در پرس تی‌وی متن چگونه تولید و تثبیت قدرت می‌کند؟ یا به سخن دیگر چگونه یک گفتمان رسانه‌ای باعث تثبیت، تعدیل یا تضعیف کلیشه‌های قدرت در عرصه بین‌المللی می‌شود.

---

1. Walter Benjamin

استوارت هال در نظریه بازنمایی خود از مفهوم هژمونی گرامشی متأثر است. بازنمایی (در سنت فکری مطالعات فرهنگی) استفاده از زبان برای تولید نکته‌ای معنادار درباره جهان است؛ «استوارت هال» معتقد است که معنا در ذات اشیاء وجود ندارد بلکه ساخته می‌شود و نتیجه و محصول یک‌رویه دلالتی است. نمی‌توان انکار کرد که یکی از کارآمدترین نظام‌های نشانه‌ای برای بازتولید واقعیت، زبان است (Website). از آنجایی که رویدادها و حوادث جهان از طریق رسانه‌های خبری در سراسر دنیا بازنمایی می‌شوند برای توصیف چگونگی کانترهژمونیک بودن یک شبکه خبری لازم است به زبان آن (اعم از گفتار و واژه‌ها و تصاویر) توجه شود. این بدان معنا نیست که جهان واقعی خارج از زبان وجود ندارد، بلکه فرایند معنا سازی از طریق زبان (دلالت) صورت می‌گیرد. در این مفهوم، بازنمایی اعمال سیاسی‌ای دانسته می‌شود که قدرت را بازتولید می‌کند. یکی از راهبردهای اساسی این مفهوم کلیشه سازی است به این معنی که موضوعی به چند ویژگی خاص که معمولاً منفی و مبالغه‌آمیز است تقلیل داده می‌شود. کلیشه سازی علاوه بر تقلیل، شامل ذاتی کردن، آشنا کردن و تثبیت تفاوت‌ها و مشخص کردن مرزهای «ما» و «آن‌ها» نیز می‌شود» (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۹). مفهوم خود و دیگری حلقه اتصال با رویکرد پسا استعماری دارد. مفهوم سیاست بازنمایی نزد اندیشمندان پسا استعماری به‌عنوان آثار قدرت گفتمانی مطرح می‌شود که انسجام نظام گفتمانی را صرفاً از طریق قدرت و سلطه ایجاد می‌کند. از این‌رو، در بررسی چگونگی عملکرد شبکه خبری پرس تی‌وی در برابر هژمونی رسانه‌ای به بازنمایی موضوعات مورد توجه اندیشه پسا استعماری از جمله دین، زنان و جنگ می‌پردازیم.

همچنین ادبیات خبری را نیز می‌توان به همان شیوه ادبیات پسا استعماری مورد تحلیل قرارداد. این ادبیات خاص شامل ارتباطی میان «خودی» و «دیگری» است که می‌تواند به‌صورت واکنشی دفاعی در برابر هژمونی توجیه شود و در این واکنش از همان ابزاری بهره می‌جوید که قبلاً از طریق آن مورد تهاجم قرار گرفته است (زبان

خبر). در درون چنین ارتباطی است که فرآیند همانندسازی ناخواسته و ناخودآگاهی ظهور می‌کند که می‌توان آن را قلب ادبیات پسااستعماری به شمار آورد. از این منظر شبکه خبری بین‌المللی پرس تی‌وی اگرچه به لحاظ فرم کلی با الگوبرداری از شیوه‌های خبری غربی (مثلاً فرم‌های خبرنویسی، تصویربرداری و...) ساخته شده، اما به لحاظ محتوایی اهداف متعارضی را تعقیب می‌کند و بدین لحاظ با بهره‌گیری از ادبیاتی با واژگان متفاوت در ادبیات پسا استعماری مطالعه می‌شود.

شکل ۱- رابطه سنت‌ها و نظریات مورد استفاده در این تحقیق

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این مطالعه تحلیل گفتمان انتقادی است و تلاش می‌شود با بررسی شرایط ظهور شبکه پرس تی‌وی و توصیف بازنمایی موضوعات مطرح شده در این شبکه، گزاره‌هایی که بیانگر عملکرد کانترهژمونیک این شبکه خبری می‌شوند مورد تحلیل قرار گیرند. داده‌های این پژوهش کیفی است و از طریق نمونه‌گیری هدفمند و با مشاهده موردی برنامه‌های شبکه خبری پرس تی‌وی گردآوری شده است. این پژوهش بر مبنای تحلیل کیفی تنظیم شده است. در منطق تحلیل کیفی در تحلیل گفتمان سه عنصر کلیدی مورد توجه قرار می‌گیرد: ۱- متن ۲- بافت متن ۳- بافت موقعیتی متن.

متن یک واحد زبانی است. این واحد زبانی ممکن است گفتاری یا نوشتاری باشد. در پژوهش حاضر متن ما خبر پرس تی‌وی است. متن خبری ترکیبی از گفتار، نوشتار و تصویر است. منظور از بافت متن چارچوب متنی‌ای است که یک عنصر زبانی در آن قرار گرفته است و تأثیری که جملات ماقبل آن عنصر داخل متن بر تبلور ساختی، کارکردی و معنایی آن دارند. در اینجا فضای رسانه نقش بافت متنی را بر عهده دارد و از این رو تأثیری که برنامه‌های رسانه‌های مختلف بر یکدیگر می‌گذارند، معنای هژمونیک یا کانترهژمونیک را می‌سازد.

بافت موقعیتی، زمینه اجتماعی متن است. در اینجا یک متن در چارچوب موقعیت خاصی که تولید شده است تحلیل می‌شود. فضای بین‌المللی چیزی است که بافت موقعیتی ما را در این پژوهش تشکیل می‌دهد. این فضای بین‌المللی در زمان حال در پیوند با وقایع تاریخی است که فضای امروز را ایجاد کرده است. بار معنایی متن با دو عنصر بافت متنی و بافت موقعیتی مرتبط است؛ بنابراین معانی گفتمان همان‌قدر که از بافت متن ناشی می‌شود از زمینه‌های اجتماعی و شرایط خاصی که آن گفتمان را تولید کرده است نیز تأثیر می‌پذیرد.

به‌منظور شناخت ویژگی‌ها و عملکرد شبکه خبری پرس تی‌وی از طریق تحلیل گفتمان انتقادی لازم است به دیالکتیک بین زبان و گفتمان توجه شود. در اینجا اولویت بحث با قدرت ایدئولوژیک است. برای تحلیل این گفتمان سؤالات زیر مطرح شده‌اند: با طرح سؤال «چرا سخن می‌گویند؟» به بررسی شرایط و انگیزه‌های ظهور این شبکه خبری و شکل‌گیری ادبیات خبری خاص آن پرداخته شده؛ یا به عبارتی، به زمینه‌های تاریخی شکل‌گیری این گفتمان اشاره شده است. با طرح سؤال «چه کسانی سخن می‌گویند؟» به بررسی مقایسه‌ای مفهوم روشنفکر در نظریه هژمونی گرامشی با مفهوم روشنفکر در این شبکه خبری توجه شده است. در یافتن سوابق کارکنان این شبکه خبری از اطلاعات اینترنتی، اسناد ثانویه و اطلاعات شبکه اجتماعی فیس‌بوک استفاده شده است. با طرح سؤال «از چه سخن می‌گویند» به بررسی مفاهیم پسا استعماری در

خبر از قبیل جنگ، نژاد و جنسیت پرداخته شده و با استفاده از تکنیک‌های نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان مفهوم بازنمایی موردنظر استوارت هال مورد تحلیل قرار گرفته است. سرانجام در بخش «چگونه سخن می‌گویند؟» در زیرشاخه «زبان» راهکارها و ویژگی‌های زبان‌شناختی در گفتمان کانترهژمونیک شبکه خبری مورد بررسی قرار گرفته است.

بازه زمانی این تحقیق شامل دوره ۱۲ ماهه اخبار و برنامه‌های خبری و سیاسی شبکه انگلیسی‌زبان پرس تی‌وی از ابتدای ژانویه تا پایان ماه دسامبر سال ۲۰۱۵ میلادی بوده و جامعه مورد بررسی شامل برنامه‌هایی با مضامین خبری و سیاسی است که البته اکثریت غالب محتوای پخش شده را در برمی‌گیرد. اسامی این برنامه‌ها به این شرح است: فلسطین را به خاطر بسپار^۱، سینما- سیاست^۲، اتوگراف^۳، افزایش یهودستیزی، چرا؟^۴، آفریقا، امروز^۵، دستور کار^۶، رؤیای آمریکایی^۷، خاورمیانه امروز^۸، معامله واقعی^۹، تفسیر^{۱۰}، اکنون جنوب شرق آسیا^{۱۱}، فاین پرینت^{۱۲}، فروم^{۱۳}، ایران^{۱۴}، ایران امروز^{۱۵}، اسلام و زندگی^{۱۶}، مطبوعات خاورمیانه^{۱۷}، ریتنسی و ریدلی^{۱۸}، پرونده خبرنگاران^{۱۹}، جزایر^{۲۰}، تمرکز^{۲۱}، کانن^{۲۲}، میان تیتراهای خبری^{۲۳}

1. Remember the Palestine
3. Autograph
5. Africa Today
7. American Dream
9. The Real Deal
11. East Asia Now
13. Forum
15. Iran Today
17. Middle East Press
19. Reporters' File
21. In Focus
23. Between the Headlines

2. Cine Politics
4. Anti-Semitism Rising, Why?
6. The Agenda
8. Middle East Today
10. Comment
12. Fine Print
14. Iran
16. Islam & Life
18. Rattansi & Ridley
20. The Isles
22. Canon

گزارش یافته‌ها

به‌منظور بررسی شرایط ظهور گفتمان خبری کانترهژمونیک پرس تی‌وی و نیز چگونگی عملکرد این شبکه سؤالات از نظر معنایی به دو دسته کلی «چه گفتن» و «چگونه گفتن» تقسیم شدند. در پاسخ به مسئله (چگونه گفتن) شبکه خبری پرس تی‌وی را از لحاظ فرم و ساختار و در پاسخ به مسئله (چه گفتن) آن را به لحاظ محتوایی بررسی کرده‌ایم. «چه کسی؟» پرسشی است که به تولیدگران این متن (گفتمان) می‌اندیشد و در واقع سؤالی است که فرستنده، تولیدکننده و کنترل‌کننده پیام را مطرح می‌کند؛ (مثلاً مطالعه قدرت، جامعه سیاسی، روشنفکرها، دروازه‌بانان خبر و...). پاسخ به این پرسش در واقع دربرگیرنده بخش مهمی از تئوری هژمونی گرامشی است که به بررسی و تحلیل نقش‌ها، ویژگی‌ها و رفتار روشنفکران می‌پردازد. متون رسانه‌ای به‌خصوص متون خبری دارای انگیزه‌های ایدئولوژیک هستند؛ یعنی آنچه متن را می‌سازد و باعث فهم متون می‌شود فقط توصیف رمزهای زبان‌شناختی و معانی زبانی نیستند بلکه عوامل ایدئولوژیکی و طرز نگرش یا بینش اشخاص (تولیدگران متن) و صاحبان افکار پنهان در آن‌سوی متون از عوامل مؤثر در تولید و درک متن به شمار می‌آیند. از سوی دیگر رسانه‌های خبری عرصه رقابت در جذب تولیدگران هستند.

راه‌اندازی شبکه خبری پرس تی‌وی مستلزم استخدام تعداد زیادی عوامل حرفه‌ای مسلط به زبان انگلیسی بوده است و این مهم، کار را به استخدام نیرو از خارج کشور کشانده و این شبکه نیازمند جذب عناصر حرفه‌ای از محیط‌های رسانه‌ای بین‌المللی شده است. از دید گرامشی روشنفکران هم هژمونی و هم ضد هژمونی را تولید می‌کنند. وی استدلال می‌کند که هیچ سازمانی بدون روشنفکران وجود ندارد، چون بدون آن‌ها هیچ بعد نظری تئوری- عمل که برای همه سازمان‌های کارآمد ضروری است وجود نخواهد داشت (Hoar and Smith, 1971: 199). به قول استریناتی اگر بخواهیم درباره آثار گرامشی و ضرورت تفسیر آن منصفانه صحبت کنیم شاید بهتر باشد که هژمونی را

یک مجموعه از عقاید مخالف و در حال تغییر محسوب کنیم که گروه‌های حاکم می‌توانند با استفاده از آنها در تقابل رهبری‌شان کوشش کنند، نه به‌عنوان یک ایدئولوژی کارکردگرایانه به نفع طبقه کارگر یا ترغیب گروه‌های تابع (استریناتی، ۱۳۸۴: ۲۲۱).

در مسیر تبدیل‌شدن به هژمونی، روشنفکران نقش عمده‌ای را ایفا می‌کنند. جول (۱۳۸۸) می‌نویسد: «گرامشی اصطلاح روشنفکر را به دو شیوه به کار می‌برد: از یک‌سو، او از روشنفکران به همان معنای معمول هوشمندان یاد می‌کند که برای توده‌ها فلسفه و ایدئولوژی پدید می‌آورند و طبقه حاکم را قادر می‌سازند "هژمونی" خودشان را با فراهم کردن نظام باور مقبول، نزد مردم عادی اعمال کنند، به‌طوری‌که آنها در کردارهای حاکمان خود چون‌وچرا نکنند و از سوی دیگر از معنای دیگری می‌نویسد که مطابق آن هرکسی یک روشنفکر است». در این زمینه گرامشی تمایز حائز اهمیتی بین دو گروه روشنفکران قائل می‌شود: روشنفکران سنتی و روشنفکران ارگانیک. از نظر گرامشی روشنفکران سنتی تولیدکننده، حفظ‌کننده و اشاعه دهنده آن دسته از ایدئولوژی‌های دربردارنده هژمونی هستند که به‌صورت فهم متعارف طبیعی جلوه‌گر می‌شود. در مقابل، گفته می‌شود که روشنفکران ارگانیک بخشی از مبارزات طبقه کارگرند (و بعد بخشی از مبارزات فمینیستی، مابعد استعماری، آفریقایی‌تباران آمریکایی و غیره). گفته می‌شود که این روشنفکران مؤلفه‌های سامان دهنده و اندیشنده طبقه ضدهژمونی و متحدان آن هستند (Barker, 2004, chap 14).

وقتی از کانترهژمونی خبری سخن می‌گوییم این فرض پیش می‌آید که چون از امری در مخالفت با هژمونی صحبت می‌کنیم، روشنفکر ارگانیک مدنظر ماست. در این شبکه خبری دسته‌ای از روشنفکران هستند که از دیگر رسانه‌ها به این شبکه خبری پیوسته‌اند (افرادی نظیر گلیگان، کایزر، محد صالح، ریتنسی، ریدلی و... که پیش‌تر برای رسانه‌ها و مطبوعات دیگری نظیر بی‌بی‌سی، الجزیره و... کار می‌کرده‌اند و یا افرادی

نظیر گالووی، کوربین و... که به‌عنوان نمایندگان کشورشان نقش نمایندگی یا به عبارتی رهبری افکار را در جوامع خود بر عهده داشته‌اند. با مطالعه شرح حال کارکنان خارج از کشور این شبکه خبری دریافت شد که در واقع خصوصیت مشترک این گروه را می‌توان متفاوت اندیشیدن آن‌ها دانست. اکثر کارکنان این شبکه به‌نوعی چهره‌های جنجالی و به عبارتی دیگراندیشان جوامع خود بوده‌اند.

آنچه آنان را در جوامع خود متفاوت ساخته است مسائلی از قبیل حمایت از فلسطین، دیدگاه‌های مخالف جنگ، طرفداری از اسلام، مخالفت با صهیونیسم، حمایت از پناهندگان و... است که اگرچه با ایدئولوژی حاکم بر کشورهاشان تفاوت دارد (و همین امر آن‌ها را روشنفکر ارگانیک ساخته است) اما با اهداف بیان شده در راه‌اندازی شبکه خبری پرس تی‌وی هماهنگی دارد. بهره‌گیری از این عناصر ارگانیک تأکیدی بر کانترهژمونیک بودن عملکرد شبکه خبری پرس تی‌وی است. صداهاى به حاشیه رانده شده فرصتی برای بیان نیاز دارند. در تعریف کانترهژمونی گفتیم که تنها راه به دست آوردن کنترل واقعی کانترهژمونیک این است که علایق سایر گروه‌ها و نیروهای اجتماعی را به حساب آورده و راه‌هایی پیدا کنیم تا آن‌ها را با علایقشان درآمیازیم تا یک کانترهژمونی قوی‌تر ایجاد شود. این اصل در گفتمان خبری و در محیط بین‌المللی رسانه امکان‌پذیر است. شبکه خبری پرس تی‌وی فرصتی برای این صداها ایجاد کرده است تا حرف‌های خود را بزنند.

همچنین در رصد یک‌ساله این شبکه خبری این نکته مشاهده شد که مهمانان دعوت شده به این شبکه معمولاً افراد ثابتی هستند و دیدگاه‌های آن‌ها در مسائل داخلی، یا کاملاً موافق مواضع رسانه است یا به‌صورت خنثی است و در واقع دیدگاه‌های مخالف به‌ندرت و به‌عبارت‌دیگر به‌صورت نامساوی پخش می‌شود. همان‌طور که گفته شد روشنفکران سنتی در یک شبکه خبری کسانی هستند که مواضعشان کاملاً با مواضع و سیاست‌های رسانه یکی است. این شبکه گاهی از

روش «نخبه سازی» استفاده می‌کند و افرادی را به‌عنوان کارشناس و نخبه به مخاطب جهانی معرفی کرده و از زبان آن‌ها ایدئولوژی خود را بیان می‌کند. این گروه از افراد را می‌توان روشنفکر سنتی نامید.

همچنین از آنجایی که رسانه خبری پرس تی‌وی تحت کنترل و نظارت دولت است و در واقع دروازه‌بانی نهایی اطلاعات بر مبنای معیارها و سیاست‌های نهاد حکومت صورت می‌پذیرد، می‌توان این‌گونه برداشت کرد که هر دو دسته روشنفکر سنتی و ارگانیک به‌صورت سنتی در خدمت اجماع باورها و ایدئولوژی مورد حمایت ایران در سطح بین‌المللی قرار می‌گیرند. «چرا سخن می‌گویند؟» پرسشی است که به عوامل زمینه‌ساز این شکل از کاربرد زبان در رسانه خبری در بیان ایدئولوژی اشاره دارد. آنچه گرامشی با عنوان «جنگ موقعیت‌ها» از آن نام می‌برد گویای وجود نوعی دیالکتیک در بستر تاریخ است. تضادهای تاریخی معین، محدودیت‌هایی را برای تحول اجتماعی-سیاسی به وجود می‌آورند و این تحول تنها در چارچوب آن محدودیت‌ها امکان وقوع می‌یابد. هر دوره تاریخی ضرورت‌هایی دارد که حوادث و تحولات تنها در قالب آن ضرورت‌ها اتفاق می‌افتند (سلیمی، ۱۳۸۳: ۱۵۶-۱۷۲). به عقیده «جیم مارس» در نگاه به تاریخ دو نقطه نظر وجود دارد: تصادفی یا دسیسه‌آمیز. به استناد نقطه نظر اول، تاریخ از مجموعه حوادث و یا مشیت‌های الهی‌ای تشکیل می‌شود که رهبران جهان قادر به تغییر دادن یا جلوگیری از آن‌ها نیستند. در سوی دیگر، نظریه دسیسه‌آمیز بودن تاریخ قرار دارد که شاید درست‌تر باشد که آن را نظریه «علت و معلول» بنامیم (مارس، ۱۳۸۱: ۸).

تاریخ تحولات سیاسی - اجتماعی ایران بیانگر این مطلب است که مداخلات روسیه، انگلستان، فرانسه، ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی، جزء عرصه‌های سیاه اما واقعی تاریخ ایران است. این مداخلات، ذهنیت بدبینانه‌ای را در افکار عمومی و فرهنگ سیاسی ایران بر جای گذاشته است. این عوامل اجتماعی و سیاسی، خاصه سیاست‌های بیگانگان، محیط ایران را برای ایجاد یک نهضت بزرگ ضد استبدادی آماده

ساخت. تأمل نویسندگان و شاعران در وقایع مزبور و بازتاب آن وقایع در نوشته‌ها و سروده‌های سخن‌سرایان، ادبیات ضد استعماری گسترده‌ای را در فرهنگ و ادبیات ایران پدید آورده است.

ادبیات ضد استعماری که از لحاظ مضمون و موضوع فصل تازه‌ای در نظم و نثر پدید آورده و به سهم خود به ادبیات ایران تنوع بخشیده است حکایت مبارزات ملت ایران علیه امپراتوری‌های استعمارگر است. پیشینه ادبیات ضد استعماری به دوره جنگ‌های روسیه و ایران بازمی‌گردد که در آغاز جهادی نامیده می‌شد و از آن‌پس تا استقرار نظام مشروطه راه تعالی را می‌پیماید (ذاکر حسین، ۱۳۷۹: ۶۷). دنباله این ادبیات ضد استعماری را می‌توان در ادبیات رسانه‌ای و به‌ویژه ادبیات خبری ایران تعقیب کرد. برای یافتن ریشه‌های ظهور واژگان ضد سلطه در ادبیات خبری ایران از یک‌سو باید به تاریخ معاصر و رابطه ایران و غرب اشاره و از سوی دیگر باید به اندیشه‌ها و مبارزات امام خمینی رجوع کرد.

در دوران استقرار رژیم جمهوری اسلامی، در رسانه‌ها، سخنرانی‌های رسمی و سیاسی، علاوه بر تداوم شعار «مرگ بر آمریکا»، جامعه سیاسی ایران همچنان ایالات متحده را به‌عنوان «شیطان بزرگ» خطاب می‌نماید. این امر بیش از هر چیز نشان از عمق ایدئولوژیک منازعه میان تهران و واشنگتن دارد. امام خمینی برای تبیین نقش و جایگاه ایالات متحده از واژه‌هایی استفاده می‌نمود که از یک‌سو دارای وجه دینی و اسلامی و از سوی دیگر دارای ابعاد ملی‌گرایانه، بسیج‌کننده و تحقیرکننده بود. بر این اساس، امام خمینی برای تثبیت مبانی احکام اسلامی و حفظ فرهنگ و هنجارهای اسلامی، بر ضرورت مبارزه با «سلطه خارجی» تأکید بسیار داشت.

این امر از یک‌سو بر اساس زیرساخت‌های اسطوره‌های ایرانی در مورد نقش بیگانگان شکل‌گرفته بود و از سوی دیگر روند مبارزات استقلال طلبانه و ضد استعماری را در ایران تقویت می‌نمود. واژگانی همچون سلطه، استکبار، استثمار، شیطان

بزرگ، لانه جاسوسی، رژیم صهیونیستی، فتنه، عدالت، مستضعفین، ملت مظلوم فلسطین و... که امروزه ادبیات رسانه‌ای ما را تشکیل می‌دهند برگرفته از سخنان تاریخی است که در بستر حوادث و رخدادها نهادینه شده و سیاست‌ها و اهداف گفتمان رسانه‌ای و ازجمله شبکه خبری پرس تی‌وی را شکل داده‌اند. شرح مبسوط استفاده از این اصطلاحات خاص در پرس تی‌وی در بخش «چگونه سخن می‌گویند» آمده است.

پرسش «از چه سخن می‌گویند؟» پرسشی است که به بازنمایی و انعکاس پیام در رسانه توجه دارد. بازنمایی عبارت است از فرایند قرار دادن یک مفهوم ایدئولوژیکی انتزاعی در قالب‌های مشخص (یعنی دال‌های مختلف). بنابراین می‌توان به بازنمایی‌های مختلف نظیر مذهب، جنگ، زنان و... توجه کرد. مفهوم بازنمایی امکان می‌دهد تا ایده‌ها با ارائه مجدد و قدرت تمام فعال شوند که منظور، بازسازی و به صحنه آوردن دال‌ها برای «همان» مدل است. هر بازنمایی تا حد زیادی به معنای بازنمایی‌های دیگری بستگی دارد که می‌توانسته‌اند مورد استفاده قرار گیرند (اسولیوان، ۱۳۸۵: ۳۴۱). در یک شبکه خبری حتی می‌توان از طریق تنظیم اخبار رویدادها بر اساس اهمیت زمانی آن‌ها، تجربه مخاطب را از آن‌ها، معنادار کرد. از این رو، چینش و تنظیم خبر اهمیت می‌یابد.

اگر پرس تی‌وی با کشوری دارای روابط صلح‌آمیز و نقطه‌نظرهای سیاسی و ایدئولوژیک مثبت و مشترک باشد (مثلاً سوریه یا کشورهای آمریکای لاتین ازجمله بولیوی و ونزوئلا)، در بازنمایی رسانه‌ای از آن کشور درصد انتقال این حس دوستانه و مشترک خواهد بود و از همه مهم‌تر تلاش می‌کند تا اقدامات و اعمال سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آن‌ها را تا حدودی یا کاملاً درست جلوه داده و در کل، آن کشور موافق را «برحق» معرفی کند. البته، عکس این حالت نیز کاملاً صادق است، یعنی رسانه نهایت تلاش خود را می‌کند تا از دیگری (ازجمله سیاستمداران کشورهای غربی، آمریکا، اسرائیل و...)، چهره‌ای کاملاً منفی ارائه دهد و این ذهنیت منفی را در ایجاد فهم مشترک در بین مخاطبان خود دخیل کند. کاتل به صراحت و شیوایی تمام رابطه میان

بازنمایی و شمولیت را بیان می‌کند: «از خلال بازنمایی است که تعدادی از مخاطبان یک رسانه به طرق گوناگون برای ساخت معنای «ما» در ارتباط با «غیر ما» مورد خطاب قرار می‌گیرند؛ آن‌هم به‌مثابه «ما» و «دیگری»، «درون» و «برون»،... «غرب» و «شرق»» (Cottle, 2006: 2, website).

در بازنمایی سیاسی عناصر ایدئولوژی، عنصر مرکزگرایی وجود دارد. سارا میلز (۱۳۸۸: ۱۳۶) می‌نویسد: «ادوارد سعید نشان داده است که ویژگی‌های معدودی هستند که به‌کرات در متن‌های مربوط به کشورهای استعمار شده ظاهر می‌شوند و این ویژگی‌ها را نمی‌توان صرفاً به باورهای یک مؤلف نسبت داد بلکه بیشتر ناشی از نظام‌های اعتقادی کلانی هستند که توسط چارچوب‌های گفتمانی ساختار یافته‌اند و از طریق روابط قدرت موجود در امپریالیسم، برخوردار از اعتبار و نفوذ شده‌اند».

بر این اساس بازنمایی ایران به‌عنوان کشوری عقب‌مانده، خشونت‌طلب، مخالف آزادی بشر و... در بسیاری از رسانه‌های اصلی غرب به نحوی بوده که ایران را به‌عنوان نماینده و حامی تروریسم در افکار جهانی معرفی کرده است.

در آن‌سوی پرده در عملکرد کانترهژمونیک پرس‌تی‌وی، رویکرد «فرایندمدار» این شبکه در برجسته‌سازی مسئله نقض حقوق بشر در آمریکا و برخی کشورهای دیگر در برنامه‌هایی نظیر «همه عمر من در زندان»^۱ دیده می‌شود. این برنامه با بررسی موردی وضعیت یک زندانی سیاه‌پوست در آمریکا، نقض حقوق بشر در زندان‌های این کشور را به تصویر می‌کشد. همچنین، در مستند اجتماعی سه‌قسمتی به نام «زندگی من به شکل یک بی‌خانمان»^۲ چگونگی گذران زندگی یک فرد بی‌خانمان در کشور پیشرفته‌ای چون فرانسه تصویر شده بود. در همین راستا، برنامه «پشت میله‌ها»^۳ با بررسی وضعیت زندان‌های ایران، می‌کوشد پاسخ مناسبی به تبلیغات منفی رسانه‌های بیگانه در مورد زندان‌های ایران بدهد.

---

1. In Prison My Whole Life, 24 April 2013, Press TV
2. My life as a Homeless, 16, 17, 18 July 2013, Press TV
3. Life Behind the Bars in Iran, 7 April 2013, Press TV

در این قسمت، با بررسی بازنمایی مفاهیم مورد توجه پسا استعمارگرایان نظیر جنگ، نژاد، جنسیت و مذهب، سعی شده است به مقایسه مفاهیم هژمونیک و کانترهژمونیک در عرصه گفتمان رسانه پرداخته شود.

۱- در بازنمایی خبرهای مربوط به جنگ می‌توان از دو دسته کلی اخبار نام برد: یکی اخبار مربوط به جنگ (اعم از جنگ‌های جاری و یا وضعیت کشورها بعد از جنگ). اخبار این حوزه از جهت ارزش خبری مجاورت جغرافیایی (نظیر همسایگان ایران یا کشورهای حوزه خاورمیانه) یا مجاورت معنوی (کشورهای اسلامی) مورد توجه قرار می‌گیرند. دسته دیگر مربوط به تسلیحات جنگی و مانورهای نظامی است که به حوزه قدرت و امنیت ملی برمی‌گردد.

۱-۱- بازتاب اخبار مربوط به جنگ عراق که در رسانه‌های غربی با عنوان «جنگ برای دموکراسی» و جنگ افغانستان که با عنوان «جنگ با ترور» توجیه شده است به صورتی است که عملکرد تهاجمی کشورهای غربی نادیده گرفته شده و هدف خدمت به بشریت و انسانیت بیان شده است؛ در مقابل، شبکه خبری پرس تی‌وی با برجسته‌سازی اخبار ناامنی، انفجار بمب، آمار تلفات نظامیان آمریکایی، تجاوز و رفتارهای غیرانسانی سعی در نشان دادن فریبکاری و ناتوانی آمریکا و اروپا در دستیابی به اهداف یادشده و از این طریق، تقابل با سلطه خبری رسانه‌های غربی دارد.^۱

از دیگر موارد خبر جنگ می‌توان به اخبار جنگ سوریه اشاره کرد. در اخبار پرس تی‌وی حمایت کشورهای غربی از مخالفین دولت بشار اسد (پرس تی‌وی این گروه را

۱- مثلاً مستند چهار قسمتی «در آغوش مادرم» (In My Mother's Arm) در روزهای سوم تا ششم مرداد ۹۲ (25-28 July) به پیامدهای اجتماعی تجاوز آمریکا و انگلیس به کشور عراق در سال ۲۰۰۳ پرداخته است. در این مستند به موضوعات مهمی چون شرایط سخت زندگی کودکان یتیمی که خانواده خود را در جریان جنگ یا حوادث تروریستی پس از آن از دست داده‌اند و نیز بی‌نتیجه ماندن برخی تلاش‌های مسئولان یتیم‌خانه‌ها برای دریافت کمک‌های مالی توجه شده است و در مورد مشکلات روحی و روانی این کودکان با روان‌شناس گفتگو شده است.

شورشیان سوری می‌نامد) موردنقد قرار می‌گیرد و جهت‌گیری خبری با تأکید بر قربانی شدن غیرنظامیان به سمت حمایت از حکومت بشار اسد میل می‌کند؛ این در حالی است که جهت‌گیری رسانه‌های غربی به سمت حمایت از این گروه است. در تأیید این مطلب می‌توان به برنامه مستند دو قسمتی «سوریه: پشت پرده»^۱ در روزهای ۲۱ و ۲۲ تیر ۱۳۹۲ اشاره کرد که جنایات شبه‌نظامیان تحت حمایت کشورهای خارجی و متقابلاً تلاش نیروهای دولتی برای کمک‌رسانی به مناطق تحت محاصره نبل و الزهرا در شمال استان حلب سوریه را به تصویر کشیده است. در این مستند حضور نماینده ویژه بشار اسد در مناطق مختلف استان حلب برای توزیع کمک‌ها (هم مناطق امن و هم مناطق تحت محاصره در کنار هم) برجسته شده است.

همچنین برخلاف رسانه‌های غربی که از رهبران جنبش‌های مقاومت و حماس با عنوان تروریست یاد می‌کنند، پرس تی‌وی زخمی شدن و یا شهادت این افراد را برجسته می‌سازد و با تهیه گزارش‌های مردمی فرایندمدار در نقاط مختلف جهان به بازتاب دادن ایده‌های ضد صهیونیستی مردم اقصی نقاط دنیا، مخالفت با شهرک‌سازی و کشتار مردم بی‌دفاع فلسطین از زاویه دید اذهان عمومی می‌پردازد و ادامه شرایط سخت زندگی در فلسطین را به جهانیان یادآوری می‌کند.

۱-۲- بازنمایی تسلیحات و ابزارهای جنگی، پیشرفت‌های تکنولوژیک و مانورهای نظامی و تظاهرات و راهپیمایی‌های حمایتی مردم در درون ایران در جهت به رخ کشیدن قدرت داخلی است. نکته درخور توجه نام‌گذاری این مانورهای نظامی یا دستاوردهای علمی است که هرکدام به‌نوعی از اهداف ایدئولوژیک حکومت حمایت می‌کنند. تشریح معنی اسامی در بحث‌های کارشناسی در واقع کمک به ایجاد ادبیات ایدئولوژیک است که در خبر بارها و بارها بر آن تأکید می‌شود. اسامی انتخاب شده بر روی ابزارآلات جنگی معمولاً اسامی قرآنی بوده و از داستان‌های قرآنی و اعتقادات

---

1. Syria: Behind the Lines, 12-13 July 2013, PressTV

مذهبی و عقیدتی گرفته شده است، از این رو توضیح درباره این اسامی به نوعی تبلیغ دینی و معرفی اعتقادات اسلامی نیز محسوب می‌شود. این در حالی است که اسامی انتخابی رژیم صهیونیستی برای سلاح‌ها و مانورهایش معمولاً یا اسامی اساطیری هستند و به اساطیر یونانی اشاره دارند که مخاطب غربی با آن‌ها آشناست یا به اعتقادات مذهبی دین یهود بازمی‌گردند.

۲- در حوزه بازنمایی ادیان باید گفت شبکه خبری پرس تی‌وی موضع‌گیری مذهبی خاصی در مورد ادیان الهی ندارد و در پوشش خبری عیدها و مراسم مذهبی مختلف گزارش‌های متفاوتی پخش می‌کند. از جمله موارد ممنوعیت خبری آیین بهائیت است که قابلیت پخش از این شبکه را ندارد. در بازنمایی مناسبت‌ها می‌توان به سه دسته کلی مناسبت‌های مذهبی، خنثی و عقیدتی اشاره کرد. ماه مبارک رمضان، مناسک حج و واقعه عاشورا از جمله مناسبت‌های اسلامی هستند که پوششی گسترده در این شبکه خبری دارند. مناسبت‌های مذهبی دارای بار عقیدتی دینی هستند که می‌توان آن‌ها را تا دامنه سیاست وسعت داد. از جمله بازتاب ماه مبارک رمضان و آیین روزه‌داری نمودی از «همبستگی با مستضعفین و محرومین»، مناسک حج نمودی از «وحدت اسلامی و قدرت‌نمایی مسلمانان» و مراسم عاشورا نمودی از «مبارزه با ظلم و ستم» است.

آغاز سال نو مسیحی و سال نو شمسی از دیگر مناسبت‌هایی هستند که مضمون گزارش‌های جهان‌شمول و معمولاً فارغ از بار سیاسی هستند و تا حدودی خنثی محسوب می‌شوند. از مناسبت‌های عقیدتی- سیاسی می‌توان به روز جهانی قدس، جشن ۲۲ بهمن، سالروز پیروزی انقلاب اسلامی، سالروز حمله ناو آمریکایی به هواپیمای مسافربری ایران، تسخیر لانه جاسوسی و... اشاره کرد که این مناسبت‌ها یادآوری تاریخ و بازگویی روایت تاریخی به زبان رسانه جمهوری اسلامی ایران برای مخاطب بین‌المللی است.

«دین» به عنوان یکی از دال‌های مرکزی که ویژگی‌های «دیگری» را می‌سازد مورد توجه قرار می‌گیرد. به‌طور کلی می‌توان گفت «نظریه پسااستعماری» پیرامون مفهوم «دیگری» ساخته و پرداخته شده است. در غرب، رسانه‌ها اسلام را به‌عنوان خطر و تهدیدی برای جوامع غربی و مسلمانان را به‌عنوان متحجر، بنیادگرا و افراطی و جنگ‌طلب به تصویر می‌کشند و جنبش‌های احیاءگری اسلامی را با عناوین سازمان‌های تروریستی و بنیادگرا نام‌گذاری می‌کنند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که محصول سیستم خبری پرس تی‌وی نوعی مقابله با این دیگر سازی جدید فرهنگی است. این دیگرسازی فرهنگی جدید که با مفهوم «اسلام هراسی» مقارن است به‌گونه‌ای عمل می‌کند که در آن، «دیگری» به سطح ابژه‌های رسانه‌ای فروکاسته می‌شود. از این رو، راه مقابله با آن نیز بایستی رسانه‌ای باشد و در واقع در جهت عکس آن، یعنی ارتقاء مفهوم تقلیل یافته عمل کند. به عبارتی، اگر در رسانه هژمونیک در جهت تقلیل مفهوم اسلام و بازنمایی مخدوش مسلمانان عمل می‌شود وظیفه رسانه کاتر هژمونیک بازنمایی معکوس و ارتقاء بخشیدن به چهره جهان اسلام است.

پرس تی‌وی سعی دارد نگرش بدیلی از رسانه در برخورد با «اسلام» و «مسلمانان» که در رسانه‌های غربی «غیرخودی‌ها» شناخته می‌شوند ایجاد کند. در این راستا می‌توان به بهره‌گیری مناسب از فضای ماه رمضان (تیر و مرداد ۹۲) در جهت معرفی اسلام اشاره کرد. برای نمونه، برنامه مستند «سوی سعادت»^۱ با موضوع گرویدن به اسلام در اتریش اشتیاق گرویدن به اسلام در بین اروپاییان و شور و شغف پس‌از آن را به تصویر می‌کشد. همچنین، سادگی و آسانی پذیرش اسلام، فعالیت‌های اجتماعی زنان مسلمان باوجود داشتن حجاب و چهره‌ای آرام و صلح‌طلب از اسلام و غیره در این مستند به نمایش درمی‌آید و در کنار آن اشاره‌ای ضمنی به مسئله حقوق بشر و محدودیت‌های اجتماعی مسلمانان در جوامع غربی می‌شود. برنامه دیگری با عنوان «سفر من به سوی

---

1. Aperture-Blissful Yearning, 27 July 2013, Press TV

اسلام^۱ نیز همین مضمون گرویدن به دین اسلام را در کشورهای غربی توضیح می‌دهد. مستند «راهب‌های فاشیست سریلانکا»^۲ نیز با به تصویر کشیدن حملات وحشیانه افراطی‌های بودایی به مسلمان سریلانکایی نمونه دیگری است که سعی در مقابله با «اسلام هراسی» دارد.

۳- جنسیت، از طریق گفتمان حاکم بر رسانه‌های جمعی، الزامات و الگوهای خود را ارائه و بیان می‌دارد. مباحث مبتنی بر جنسیت بر این‌که زنان و کودکان ضعیف‌ترند اصرار دارند. استفاده از این کلیشه ضعف جنسیتی در ایجاد احساس تأثر و ترحم در مخاطب در هنگام دیدن تصاویر جنگی مؤثر است. در بازنمایی تصاویر جنگ غزه با تأکید بر وضعیت زنان و کودکان بی‌پناه بر بی‌رحمی و ظالم بودن دشمن تأکید می‌شود تا سویه کریمه جنگ را به نمایش بگذارد. در خبر پرس تی‌وی استفاده از تصویر زن نه به‌عنوان کلیشه جنسیتی بلکه به‌عنوان کلیشه مذهبی «زن مسلمان» نیز درخور توجه است. از آنجاکه این شبکه اسلامی است، پوشش تمام گزارشگران و گویندگان این شبکه خبری به‌مانند زنان مسلمان و با استفاده از حجاب است. اگرچه پوشش نامتعارف گویندگان غربی این شبکه با حجاب اسلامی تفاوت دارد ولی همین تأکید ظاهری بر حجاب زنان خود عملکردی کانترهژمونیک و نمادین محسوب می‌شود. در واقع، پوشش اسلامی گویندگان زن از شاخصه‌های منحصربه‌فرد و به‌نوعی آرم خبری این شبکه است. از مجریان زن این شبکه خبری که مسلمان شده‌اند می‌توان از «ایوان ریدلی» و «لورن بوث» نام برد. خبرهایی از جمله منع پارلمان فرانسه در استفاده از پوشیه و نقاب برای حضور در اماکن عمومی با در تقابل قرار دادن مفهوم آزادی در این کشورها در پرس تی‌وی بازتاب خبری گسترده یافت. سرنوشت «مروه الشربینی» همانند سرنوشت بسیاری از زنانی که در فلسطین، لبنان، عراق، افغانستان و غزه به دست جنایتکاران البته در قالب بزرگ‌تر هر روز شهید می‌شوند موضوع خبری دیگری

---

1. My journey to Islam, Press TV

2. The Fascist Monks of Sri Lanka, 3 July 2013, Press TV

بوده است که در آن زن سوژه اصلی و در واقع قربانی تبعیض است. از دیگر مواردی که در این شبکه خبری زن سوژه اصلی برنامه است می‌توان به مورد «سکینه محمدی آشتیانی» اشاره کرد. «زن» در این برنامه به‌عنوان یک حربه سیاسی مورد استفاده قرار گرفته است تا به چالش‌های «حقوق زن» و «حقوق بشر» در ایران که در سطح جهانی مطرح شده است، پاسخ داده شود.

زبان یکی از ابزارهای بیان منطق و استدلال است. طبعاً انتخاب نوع زبان و لحن برای انتقال بهتر مقاصد و مفاهیم در روابط دیپلماتیک عامل مهمی در این قلمرو می‌باشد. اندیشه‌ها در قالب زبان متداول هر فرهنگ تعبیر و بیان می‌شوند و فهم عمومی می‌یابند. کاظمی (۱۳۷۴) اندیشه را در صورتی حقیقی می‌داند که «یک ساخت مفهومی مبتنی بر اصول متعارف یا یک ساخت مفهومی مربوط به قلمرو گفتار و رفتار باشد». رسانه در معنا دادن به وقایع و رخدادهای پیرامون ما و به عبارتی در ساخت واقعیت اجتماعی نقشی اساسی دارد. دبریکس معتقد است شبکه رسانه‌ای به دنبال «تخریب قدرت تصاویر یا حداقل مهار آن‌ها در مرز استدلال‌های زبانی قرار می‌گیرد» (دبریکس، ۱۳۸۸). در این قسمت به کاربرد کانترهژمونیک زبان در شبکه خبری پرس تی‌وی توجه می‌کنیم. در واقع گردانندگان خبری پرس تی‌وی بهترین شیوه‌ای را که می‌توان در برابر هژمونی خبری رسانه‌های غربی ایستاد و حقوق و هویت خود را بازستاند این می‌دانند که به‌عنوان سخنگویان و مدافعان حقوق ملت‌های محروم بنویسند. در همین راستا، شعار این شبکه خبری «صدای بی‌صدا»^۱ انتخاب شده است.

درواقع، به بیان پسااستعماری می‌توان گفت که مستعمره هویت خود را به زبان استعمارگر روایت می‌کند تا بتواند بدین وسیله با او وارد گفتگو شود. فرکلاف مسئله و مشکل دموکراسی را «موضوع جنجال‌برانگیز زبان و قدرت» می‌داند: «آنجایی که این مشکلات به شکل مسائل سیاسی و یا به‌عنوان طرفداران حقوق زن و مرد و آزادی زنان، در قالب زبان و گونه‌زبانی در سطح گسترده مطرح می‌گردند، در چنین موضوعات و مسائلی، زبان‌شناسان انتقادی و تحلیلگران گفتمان نقش کمکی مهمی می‌توانند ایفا کنند.» (آقاگل زاده، ۱۳۸۵). زبان شبکه خبری پرس تی‌وی نوعاً زبان ژورنالیستی است. بر همین اساس با استفاده از نظام دوگانه‌های سوسوری، واژه‌های خبری هژمونیک (رسانه‌هایی نظیر سی.ان.ان و بی.بی.سی) در مقابل واژگان خبری کانترهژمونیک شبکه پرس تی‌وی دسته‌بندی شده است. تفاوت در فلسفه اندیشگانی شرق و غرب دو نظام واژگانی متفاوت ایجاد می‌کند که باز نمود آن‌ها را می‌توان در متون خبری پیدا کرد. لاکلائو و موفه با استفاده از زبان‌شناسی سوسور گفتمان را مجموعه‌ای از دال‌ها یا نشانه‌های مفصل‌بندی شده و پیوندیافته تلقی می‌کنند. آن‌ها نشانه‌ها و مفاهیم را دال‌های شناوری می‌دانند که گفتمان‌های مختلف می‌کوشند به آن‌ها معنا دهند. هر نشانه در درون یک گفتمان به‌گونه‌ای خاص معنا می‌شود و به یک تثبیت معنایی البته موقت دست می‌یابد. دال‌هایی نظیر «آمریکا» و «انگلیس» در ادبیات خبری پرس تی‌وی معنای ابرقدرت، استعمار، امپریالیسم و... یافته‌اند، این در حالی است که در گفتمان خبری غرب کشورهای «آمریکا» و «انگلیس» معنای کشورهای جهان اول، متمدن، پیشرفته و... را برای مخاطبان خود تداعی می‌کنند.

جدول ۱- نمودار تقابل واژگان خبر کانترهژمونیک و هژمونیک

پرس تی وی چگونه سخن می گوید؟ (واژگان گفتمان کانتر هژمونیک)		رسانه‌های غربی چگونه سخن می گویند؟ (واژگان گفتمان هژمونیک)	
Zionist Regim	رژیم صهیونیستی، رژیم اشغالگر قدس	Israel	کشور اسرائیل
Capture of spy nest	تسخیر لانه جاسوسی	American Embassy Attack	حمله به سفارت آمریکا
Persian Gulf	خلیج فارس	Gulf	خلیج
Jihad	جهاد	Terror, War	جنگ، ترور
Martyrdom Operations, Suicide Attack	عملیات انتحاری، عملیات شهادت طلبانه	Terroristic Act	عملیات تروریستی
Perish, Spoil, Die	به هلاکت رسیدن	Murder, Kill, Slay	کشته شدن
Impoverished, Oppressed Country	ملت‌های مظلوم، مستضعف، ستم‌دیده	Terrorist states	کشورهای تروریست
Invade, Attack, Occupy	تجاوز، اشغال (در مورد حمله نظامی به دیگر کشورها)	War	جنگ
War of Deception	جنگ مزورانه	War within Syria	جنگ سوریه
War Under Pretext of Democracy	جنگ به بهانه دموکراسی	War on Democracy	جنگ برای دموکراسی (افغانستان و عراق)
So called intellectual, Pseudo-intellectual	به اصطلاح روشنفکر	Intellectual, Oposition political activist	روشنفکر، اپوزیسیون، فعال سیاسی
Fitna (2009)	فتنه (۸۸)	to protest election results	اعتراض به نتایج انتخابات
Sacred Defense	دفاع مقدس	Iran- Iraq war	جنگ ایران و عراق
Intifada	انتفاضه	Terrorism	تروریسم
Resistance Movements	جنبش‌های مقاومت	Terrorist Groups	گروه‌های تروریستی
Claim of Human Rights Protection	ادعای حمایت از حقوق بشر	Supporting Human Rights	حامی حقوق بشر

درک مفهوم واژگان در کنار مجموعه‌ای از عوامل دیگر در قالب گفتمانی خاص امکان‌پذیر است. در واقع هویت هر واژه خبری از گفتمان ویژه‌ای که در آن قرار گرفته است کسب می‌شود. در اینجا آنچه باید به آن توجه داشت این است که نه تنها معانی در داخل یک گفتمان شکل می‌گیرند بلکه درک مفاهیم یک گفتمان نیز از طریق مقایسه با گفتمان دیگر میسر است، یعنی درک معانی گفتمان کانترهژمونیک بدون حضور گفتمان هژمونیک میسر نیست. به عبارت دیگر، آنچه باعث فهم معنای کانترهژمونیک می‌شود نه فقط در بطن گفتمان کانترهژمونیک بلکه از طریق مقایسه آن با گفتمان هژمونیک قابل درک است.

دال مرکزی در گفتمان کانترهژمونیک شبکه خبری پرس تی وی «استعمارستیزی» است. اما موقتی بودن معنا را می‌توان در هر نشانه‌ای حول و حوش این دال مرکزی یافت. به‌طور کلی خارج از گفتمان‌ها هیچ فهمی از واقعیت قابل تصور نیست. بنابراین هیچ ساختار اجتماعی و هیچ هویت از پیش تعیین شده و ثابتی در جامعه وجود ندارد و این گفتمان‌ها با مفصل‌بندی‌های هژمونیک یا کانترهژمونیک هستند که ساختارها را شکل می‌دهند و به ما امکان می‌دهند تا فهمی معنادار از واقعیت داشته باشیم. در این پژوهش تلاش شد در قالب نظریه گرامشی و پیروان آن به این نکته توجه شود که متن چگونه تثبیت قدرت می‌کند، یا به سخن دیگر چگونه یک گفتمان رسانه‌ای باعث تثبیت، تعدیل یا تضعیف کلیشه‌های قدرت در عرصه بین‌المللی می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

عوامل ایدئولوژیک و طرز نگرش یا بینش اشخاص (تولیدگران متن) و صاحبان افکار پنهان در آن‌سوی متون از عوامل مؤثر در تولید و درک متن به شمار می‌آیند. یافته‌ها حاکی از آن است که بهره‌گیری از نیروی این روشنفکران ارگانیک تأکیدی بر کانترهژمونیک بودن عملکرد شبکه خبری پرس تی وی است. همچنین این شبکه با

استفاده از روش «نخبه‌سازی» و معرفی افراد به‌عنوان کارشناس به مخاطب جهانی سعی کرده است از زبان آن‌ها ایدئولوژی خود را بیان کند. هر دو دسته روشنفکر سنتی و ارگانیک به‌صورت سنتی در خدمت اجماع باورها و ایدئولوژی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی قرار می‌گیرند، چرا که رسانه‌های خبری در جمهوری اسلامی ایران تحت کنترل و نظارت دولتی قرار دارند و در واقع دروازه‌بانی نهایی اطلاعات بر مبنای معیارها و سیاست‌های نهاد حکومت صورت می‌پذیرد.

گفتمان خبر پرس تی‌وی در درون گفتمان رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران قابل فهم است. برای یافتن ریشه‌های ظهور واژگان ضد سلطه در ادبیات خبری ایران هم باید به تاریخ معاصر و رابطه ایران و غرب، و به‌ویژه به اندیشه‌ها و مبارزات امام خمینی رجوع کرد. واژگانی همچون سلطه، استکبار، استعمار، شیطان بزرگ، لانه جاسوسی، رژیم صهیونیستی، فتنه، عدالت، مستضعفین، ملت مظلوم فلسطین و... که امروزه ادبیات رسانه‌ای ما را تشکیل می‌دهند برگرفته از سخنان تاریخی است که در بستر حوادث و رخدادها نهادینه شده و سیاست‌ها و اهداف گفتمان رسانه‌ای و از جمله شبکه خبری پرس تی‌وی را شکل داده‌اند.

بررسی بازنمایی مفاهیم مورد توجه پسااستعمارگرایان نظیر جنگ، نژاد، جنسیت، مذهب و مفاهیم هژمونیک و کانترهژمونیک در عرصه گفتمان رسانه، نشان‌دهنده استراتژی قطبی‌سازی مبتنی بر توصیف مثبت درون‌گروهی و توصیف منفی برون‌گروهی در شبکه خبری پرس تی‌وی است. مبنای عمل این قطبی‌سازی همان تقابل‌های دوگانه‌ای است که در بافت‌های ایدئولوژیک سعی بر طبیعی‌سازی آن‌ها می‌شود. بر اساس یک الگوی ایدئولوژیک ما از آن‌ها جدا می‌شویم و سعی می‌شود «ما» با ارزش‌های مثبت و «دیگران» با ویژگی‌های منفی ارزشی ترسیم شوند. آنچه در رسانه‌های خبری هژمونیک از تصویر خودی ارائه شده است تصویری است با این ویژگی‌ها: صلح‌طلب، آرامش‌خواه، قربانی تروریسم، خردورز، فعال، آزاد و همواره

ارتباطات سیاسی کانترهژمونیک: بازنمایی خود و ... ۲۵۵

فاتح. تقابل‌ها و تضادها ابزاری مفید برای بیان ویژگی‌های مستتر در متون خبری هستند که بر مبنای نگاه تقابلی میان شرق و غرب ساخته شده‌اند. این دوگانه‌ها، قطب‌های حدی «ما» را از «دیگری» متمایز می‌سازند که در رسانه هژمونیک به صورت شکل زیر نشان داده می‌شوند:

جدول ۲- نمودار مفاهیم ما/ دیگری در رسانه هژمونیک

شرق (دیگری)	غرب (ما)
خسونت	آرامش
تروریست	قربانی تروریسم
بی‌خردی	خردورزی
مشعل	فعال
جانبداری	بیطرفی
فقر	رفاه
برده	آزاد
عقب مانده	پیشرفته
ترسو	شجاع
همواره مغلوب	همواره فاتح

اما دو قطبی‌های «ما» و «دیگری» در رسانه کانترهژمونیک در جدول زیر آمده است:

جدول ۳- نمودار مفاهیم ما/ دیگری در رسانه کانترهژمونیک

غرب (دیگری)	شرق (ما)
تجدد و آشفتنگی روان	سنت و آرامش روحی
حمایت از تروریسم	جهاد و مبارزه در راه خدا
اسیر زندگی مدرن	در حال پیشرفت
آسیب پذیر در برابر بحران اقتصادی	ایستا در برابر تغییرات اقتصادی دنیا
ناتوان در برقراری امنیت	امنیت و آسایش الهی
اقتدار طلب	عدالت طلب
متجاوز - ستمگر	مظلوم - مدافع
متظاهر	اصیل
کارتل ها/ فساد مالی	همت و تلاش

یافته‌ها نشان می‌دهد آنچه در رسانه‌های خبری غربی از «اسلام و شرق» به‌مثابه «دیگری فرودست» بازنمایی شده در شبکه خبری پرس تی وی با استفاده از تکنیک «بازنمایی معکوس» به اشکال مختلف نفی و طرد می‌شود.

پیشنهاد تحقیقات بعدی

از نکات درخور توجه این پژوهش مشخص شدن مرز باریکی است که بین رفتار هژمونیک و رفتار کانترهژمونیک وجود دارد. در واقع، از مشاهدات چنین برمی‌آید که بررسی اهداف شبکه خبری بیشتر گویای اهداف کانترهژمونیک و عملکرد تدافعی است؛ حال آنکه در برخی موضوعات، راهبردهای تهاجمی برای این شبکه ضروری است. بر این اساس، با استفاده از تحقیقات آینده‌نگر (روش دلفای) و مصاحبه عمیق با مسئولان و سیاست‌گذاران رسانه‌ای این شبکه خبری می‌توان مسیر آینده این شبکه

خبری را ترسیم کرد و در واقع مسئله تفاوت بین مفهوم زبانی (مفهوم کانترهژمونی) به مثابه هدف و عملکرد این شبکه را حل نمود. همچنین لزوم انجام تحلیل‌هایی در حوزه دریافت و مخاطبان این متون رسانه‌ای و به روش‌هایی مانند مردم‌نگاری ضروری است تا نحوه قرائت مخاطبان از متن خبری پرس‌تی‌وی مورد مذاقه قرار گیرد؛ زیرا همان‌گونه که حال و سنت مطالعات فرهنگی به درستی اشاره کرده‌اند مواجهه مخاطب با متون مختلف به اشکال متفاوت صورت می‌گیرد.

منابع

- آقاگل زاده، فردوس. (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- استرابهار، ژوزف و دیگران (۱۳۸۲). چه چیزی خبر را می‌سازد؟: مقایسه اخبار سراسری تلویزیونی در هشت کشور جهان، ترجمه: حسن بشیر. فصلنامه رسانه، ش ۲، سال چهاردهم.
- استریناتی، دومینیک. (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر نظریه‌های فرهنگ‌عامه، ترجمه: ثریا پاک‌نظر. تهران: گام نو (نشر اثر اصلی ۱۹۹۲).
- اسولیوان، تام؛ هارتلی، جان؛ ساندرز، دنی؛ و فیسک، جانی. (۱۳۸۵). مفاهیم کلیدی ارتباطات، ترجمه: میرحسن رئیس زاده. تهران: فصل نو (نشر اصلی اثر ۱۹۸۳).
- باقری طادی، شهلا (۱۳۸۵). جهانی‌شدن ارتباطات و تأثیر آن بر بعد فرهنگی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. پایان‌نامه مقطع دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- پاکدل، حمیدرضا (۱۳۸۷). تدوین راهبردهای مطلوب برای شبکه تلویزیونی پرس تی‌وی جمهوری اسلامی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما، تهران.
- جول، جیمز. (۱۳۸۸). گرامشی (ترجمه محمدرضا زمردی). تهران: ثالث (نشر اثر اصلی ۱۹۹۴).
- دبیرکس، فرانسوا. (۱۳۸۸). وحشت از تصویر: روابط بین‌الملل و مدار جهانی تصویر. مهدی سمتی و حسن بشیر (گردآوردندگان). مرزهای نو در ارتباطات بین‌الملل (ف ۵، صص ۱۹۱-۲۳۳). تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ذاکر حسین، عبدالرحیم (۱۳۷۹). ادبیات ایران پیرامون استعمار و نهضت‌های آزادی‌بخش. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ذاکر حسین، عبدالرحیم. (۱۳۷۹). ادبیات ایران پیرامون استعمار و نهضت‌های آزادی‌بخش. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رضا قلی زاده، بهنام (۱۳۸۶). برجسته‌سازی اخبار انرژی هسته‌ای ایران در بخش فارسی سایت‌های بی.بی.سی. و صدای آمریکا طی سال‌های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما، جمهوری اسلامی ایران، تهران.

ارتباطات سیاسی کانترهژمونیک: بازنمایی خود و ... ۲۵۹

- سروری زرگر، محمد (۱۳۷۸). بررسی بازنمایی ایران در سینمای هالیوود: نشانه‌شناسی و تحلیل گفتمان هفت فیلم مرتبط با ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، تهران
- سلیمی، حسین. (۱۳۸۳). فرهنگ گرایی، جهانی‌شدن و حقوق بشر. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ دوم.
- گرامشی، آنتونیو (۱۳۸۸). دولت و جامعه مدنی، ترجمه: عباس میلانی. تهران: اختران.
- گل‌بخشی، حسن (۱۳۸۷). تحلیل گفتمان اخبار سایت‌های بی‌بی‌سی فارسی و رادیو فردا: در مورد بازداشت ملوانان انگلیسی در اروندرود (فروردین ۱۳۸۶) با تأکید بر شیوه‌های عملیات روانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- گودرزی، حسن (۱۳۸۹). مقایسه گفتمان خبری خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا) و سایت بی‌بی‌سی. فارسی در مورد اخبار هسته‌ای (با تأکید بر مسئله ساخت تأسیسات هسته‌ای قم «فردو»). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- مارس، جیم. (۱۳۸۱). توطئه جهانی، ترجمه: مهدی قرچه داغی. تهران: پیکان (نشر اثر اصلی ۲۰۰۰).
- محمدی، جمال (۱۳۸۶). تلویزیون و هژمونی فرهنگی. پایان‌نامه دکتری، جامعه‌شناسی نظری و فرهنگی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- محمدی، علی. امپریالیسم فرهنگی و هویت فرهنگی، ترجمه: حسن بشیر. مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
- مهدی زاده، سید محمد. (۱۳۸۷). رسانه‌ها و بازنمایی. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- مهدی زاده، سید محمد (۱۳۸۴). بازنمایی ایران در چهار روزنامه نیویورک تایمز، گاردین، لوموند و دی ولت. پایان‌نامه دکتری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی. تهران.

- مولانا، حمید (۱۳۷۵). **رسانه‌ها و انگاره سازی**، ترجمه: غلامرضا تاجیک. فصلنامه رسانه، سال هفتم، شماره ۲، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- میلز، سارا. (۱۳۸۸). **گفتمان**، ترجمه: فتاح محمدی. زنجان: نشر هزاره سوم.
- وینسنت، اندرو. (۱۳۷۶). **نظریه‌های دولت**، ترجمه: حسین بشیریه. تهران: نشر نی (نشر اثر اصلی ۱۹۸۷).

- Barker, Chris (2004). **Cultural Studies: Theory and Practice** (2nd edition, London: Thousand Oaks and New York, Delhi: SAGE.
- Boggs, Carl. (1984). **The Two Revolutions: Gramsci and the Dilemmas of Western Marxism**, Boston: South End Press, ch 1.
- Carter, D. & Molisa, P. (2005). **Accounting Harmony, Neo – Gramscian Disharmony: A New Zealand Perspective**. Working Paper no. 37. Retrived November 20, 2008 from <http://www.accountingresearch.org.nz>
- Cottle, Simon, (2006). **Mediatized Conflicts: Issues in Cultural and Media Studies**, Open University Press. Retrived January 11, 2011, from <http://library.nu/docs>
- Fontana, Benedetto (1993). **Hegemony & Power: On the Relation between Gramsci and Machiavelli**, London: University Of Minnesota Press.
- Glaser, Barney G., & Strauss, Anslem L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategie for qualitive research*. Chicago: Aldine
- Hall, Stuart (1991). *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies*. Routledge. Retrived 9.2011 from <http://library.nu/docs>
- Hoare, Quentin and Geoffrey Nowell Smith. (1971), **Gramsci, Selections from the Prison Notebooks**,. New York: Blackwell Press
- Laclau, Ernesto; Mouffe, Chantal. (2001). **Hegemony and Socialist Strategy: Toward a Radical Democratic Politics**. Retrieved September, 17, 2010. From www.ziddu.com/download/1170382/HegemonyandSocialistStrategy.pdf.html
- Saied, Edward (1978). **Orientalism**. London: Routledge & Kegan Paul
- Smith, Anna Mari (1998). **Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary**. London: Rutledge.